

Lukácsi Margit, egyetemi oktató, műfordító

JEGYZETEK EGY SZÍNHÁZI ELŐADÁSRÓL

Gogol: A revizor, a Latinovits Zoltán Diákszínpad előadásában

A Latinovits Zoltán Diákszínpad társulata minden évben nagy kihívást vállal: a hazai és a külföldi drámairodalom klasszikus darabjait viszik színre, mégpedig nem adaptációban, hanem teljes egészében, csonkítatlanul. Az idén Lukácsi Huba tanár úr Gogol A revizor című darabját választotta, és ezzel elsősorban a fiú színjátszó-növendékeit juttatta nagy lehetőséghez: a beszélő szerepek kettő kivételével – a Polgármester felesége és leánya – férfiszerepek. Nem lehetett könnyű ennyi tehetséges fiút egy időben színpadra állítani, minden bizonnyal hosszú és állhatatos munka van mögötte úgy a diákszínészek, mind a rendező részéről. Másfelől a minden évben újonnan felfedezett tehetségek mellett a Diákszínpad számíthat a visszatérő régi tagok munkájára is – jó volt látni az új növendékek mellett az immár „nagy öregek”-nek számító Gál Tibort (Polgármester), Buczkó Mátét (Zemljanyika főgondnok), Damokos Attilát (Oszip), akik a vállukon vitték az előadást. Jó ideje figyelem már kívülálló rajongóként a Diákszínpad előadásait, talán ezért vált számomra szinte természetessé a fiúk megbízhatóan jó színvonalú szerepformálása, és figyeltem föl most inkább az Anna Andrejevna alakító Fodor Eszter játékára, aki a legfiatalabb korosztályt képviseli a társulatban, s ha megbízható forrásból nem tudnám az életkorát, bizony nem hinném el, hogy egy ilyen érett, magabiztos jellemformálásra képes egy tizennégy-tizenöt éves lány. Még egy képzett színész számára is komoly feladat a színpad hátsó terében felállított üres ablakkeretbe beszélni, a közönségnek háttal, úgy, hogy nemcsak minden szava érthető, hanem hangjának rezdüléseiből még a számunkra láthatatlan arcjátékára is következtethetünk. Fodor Eszter képes volt erre, és Péterffy Lili naiv Másenykája mellett hatásos ellenpontként rajzolja meg a vidéki asszonyosság alakját.

Gogol darabjában a szokásosnál is fontosabb az expozíció, olyannyira, hogy a szerző meg is duplázza, hiszen előbb hivatali szobájában a Polgármester jelenti be a város elöljáróinak, hogy revizor érkezik, majd a vendéglőben játszódó harmadik jelenetben, a tulajdonképpeni második expozícióban találkozik a revizornak hitt Hlesztakovval, aki számára csak most indul a bonyodalom. A két expozíció közé szerencsésen illeszkedik a Polgármesterné és leánya kettőse, ebből az epizódból tudhatjuk meg, hogy számukra mit jelent a revizor érkezésének híre és alkalmat ad a két női szereplő számára játékuk megcsillogtatására. Abból, ahogyan ez a kettős expozíció megvalósul, következtetni lehet a rendezői felfogásra, arra a színházi nyelvre, amelyre az előadás épül. A revizor első jelenete olyan, mint egy eposzi seregszemle: a Polgármester bejelentése azonnal az alapproblémára irányítja a figyelmet, az erre adott reakciókból és a Polgármester szavaiból nemcsak a városi elöljárókat ismerjük meg, hanem azt is, kinek milyen takargatnivalója van. A szerző rengeteg információt zúdít a nézőre, mindezt nagyrészt a Polgármester szájába adja, így a „seregszemle” valóságos enumerációvá, a látvány szintjén pedig tablóképpé alakul. A minimalista, inkább jelzésszerű díszletek között csak kisebb mozgások vannak: a

Polgármester a színpad egyik felét birtokolja, míg a többi szereplő a másik oldalon két asztal körül ül, csak akkor állnak fel és lépnek közelebb a Polgármesterhez, ha megszólalnak, ilyenkor újabb tablószerű beállítások születnek. Az egész előadásra jellemző a mértéktartó gesztikuláció; talán azon kívül, amikor Bobcsinszkij bezuhan a színpad közepére, nincs is feltűnő akció. A néző figyelmét még az akrobatikus mutatvány sem vonja el a szövegről, a gogoli mondatról: „levált az orrom”, mondja Bobcsinszkij (Tímár Benedek), s csak utána helyesbít: „az orromról a bőr”. Az az érzésem tehát, hogy Lukácsi Huba tanár úr rendezése – számomra nagyon rokonszenves módon – olyan színjátszást állít előtérbe, amelynek lényege a szövegmondás (a szereplőket már az a hangfekvés is jellemzi, amelyen megszólalnak), és a szóbeli és a nem szóbeli metakommunikációs eszközök által értelmezi a darabot. Vagyis alapjában véve tradicionális színházfelfogásról van szó, amely mentes minden extravagáns túlzástól, álmodernkedéstől, s számomra ez jelentette az előadás egyik legfőbb erényét. Úgy gondolom, ez a felfogás közelíti meg leginkább a szerzői szándékot is: Gogol komédiát írt, nem nyomasztó tragédiát, s ebben a komédiában felfedezhetők a műfaj hagyományos elemei is, amelyek az orosz darabot méltán kapcsolják az európai komédia vonalába. Oszip „belépője” a vendéglői jelenetben az örökké éhes Zanni-figurát juttatta eszembe, a commedia dell'arte furfangos szolgáját, aki felesel a gazdájával, a háta mögött kifigurázza. Ilyen goldonis jelenet a vendéglői ebéd is, amikor Hlesztakov (Baki Dániel) úrhatnámkodik, ócsárolja az elébe tett ebédet, közben majd' kilyukad a gyomra az éhségtől, vállá fölött pedig Oszip csorgatja a nyálát, majd mohón kinyalja a tányért gazdája után. Persze, nem olasz komédia ez, hanem orosz: számomra az egész előadás egyik legfelemelőbb pillanata volt, amikor a megvesztegetési jelenet végén a revizornak vélt Hlesztakovtól azt kéri egymás után háromszor is Bobcsinszkij, hogy „ha Péterváron jár, mondja el, hogy ebben és ebben a városban él egy bizonyos Pjotr Ivanovics Bobcsinszkij” – ebben az egyetlen, komikus helyzetben elhangzó mondatban az orosz kisember minden jelentéktelensége és sorsának kilátástalansága benne van. Az apró mozdulatokból, nem feltűnő gesztusokból kikerekedő részletgazdag jelzés teszi élővé az előadást, amelyben a komolyabb figurák visszafogottságát jól ellenpontoszza az egyértelműen komikus szereplők bábuszerű mozgása, kapkodó gesztikulációja.

Az előbb az előadás erényeként emlegettem a tradicionális színházfelfogást, ehhez és a szövegközpontúságról szóló gondolatomhoz kapcsolódik az is, hogy élményt jelentett számomra a gogoli szöveg hagyományos magyar változata, ugyanis Lukácsi Huba tanár úr nem tesz hozzá, nem vesz el belőle (legfeljebb egy „liliomfi” üti meg az ember fülét), meghagyja a korabeli utalásokat, az orosz neveket, a szófordulatokat, nem „igazít rajtuk” hatásvadász módon, még akkor sem, ha bizonyos körökben ma már ez anakronizmusnak számít. Pontosan tudja, és megtanítja növendékeinek, hogy A revizor-t a korabeli viszonyok és kapcsolatformák alakítják ugyan, de azok az élettapasztalatok, amelyekre Gogol építette művét, máig érvényesek, és a diákszínészek színpadi játéka a mai élet tapasztalataival telítheti a szöveget.